

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะทางด้านเทคโนโลยี สื่อต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น เกิดความรู้ใหม่และการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่อง ส่งผลต่อค่านิยม และพฤติกรรมของเยาวชน ที่เปลี่ยนไปตามกระแสค่านิยมจากต่างชาติ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รูปแบบการเรียนรู้ของเยาวชน ต้องปรับเปลี่ยนควบคู่กันไปด้วยเพื่อความเหมาะสม การศึกษาเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ให้ดำเนินอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องจึงต้องตระหนักถึงความต้องการและความสำคัญของผู้เรียน เพื่อให้การจัดการศึกษาสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการของโลก สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง สถานศึกษา และสังคมไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพกระทรวงศึกษาธิการด้วยความเห็นชอบของคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงได้ประกาศใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 แทนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานฉบับเดิม เมื่อวันที่ 11 กรกฎาคม 2551 โดยมีวิสัยทัศน์มุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทางด้านร่างกาย ความรู้ คุณธรรม มีจิตสำนึกความเป็นพลเมืองไทยและเป็นพลเมืองโลก โดยมีหลักการสำคัญสนองการกระจายอำนาจ ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย อนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม มีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามให้กับสังคม และอยู่ร่วมกันในสังคม อย่างมีความสุข (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

สินไซ เป็นหนึ่งในนิทานที่รู้จักกันแพร่หลายโดยทั่วไปในท้องถิ่นต่างๆของไทย ได้แสดงคุณค่าผ่านวรรณกรรมและศิลปกรรมแขนงต่างๆ เสนอคติ คุณค่าด้านความหมายในการใช้ชีวิตที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าในทางพุทธศาสนาเข้าไว้กับสังคมอีสานอย่างแนบแน่น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งในสังคมอีสาน ซึ่งในอดีต วรรณกรรมเรื่องนี้ ได้ถูกนำมาใช้ในการสั่งสอนและกำหนดรูปแบบการครองตน ในการดำรงชีวิตประจำวันให้ผู้คนในชุมชนโดยซึมซับคุณธรรมที่ถ่ายทอดผ่านบทบาทของตัวละคร ที่มีฐานความคิดมาจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ภาพจิตรกรรมฝาผนังอีสาน หนังสือผูก การบอกเล่าเรื่อง ปรากฏชาวบ้านถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้

ในชุมชน เกิดการประมวลองค์ความรู้ในท้องถิ่นขึ้น วรรณกรรมท้องถิ่นเป็นขุมคลังอีกแหล่งหนึ่งที่มีอิทธิพลสำหรับช่างแต้ม นอกจากเนื้อเรื่องที่สนุกสนานจับใจชาวบ้านแล้วยังแฝงคติธรรมอีกด้วย เนื่องจากชาวอีสานมีความศรัทธาต่อศาสนาจึงนิยมโยงนิทานท้องถิ่นให้เป็นนิทานชาดก วรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏในงานจิตรกรรมอีสานล้วนเป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ที่รู้จักกันดี เพราะมีปรากฏอยู่ตามหนังสือผูก พระสงฆ์ใช้เทศน์ให้ญาติโยมฟังในงานบุญต่างๆและหมอลำก็นิยมเอาไปแสดง (ไพโรจน์ สโมสร, 2532; รมภพ เตชะวงศ์, 2550) จากการสำรวจ ภาพจิตรกรรมฝาผนังในจังหวัดขอนแก่น พบว่า วรรณกรรมท้องถิ่นที่มีอิทธิพลและแพร่หลายได้ปรากฏ วรรณกรรมสินไชยมากที่สุด ซึ่ง ได้แก่ 1) วัดไชยศรี บ้านสาวะถี 2) วัดสนวนวารินาราม บ้านโนนจิว และ 3) วัดสระบัวแก้ว บ้านวังคูณ

เทศบาลนครขอนแก่น ได้รับรู้ และเล็งเห็นถึงคุณค่า และความสำคัญ ของวรรณกรรมสินไชย หรือ “สังข์ศิลป์ชัย” จึงผลักดันวรรณกรรมเรื่องนี้เข้ามาสู่กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้แก่ความกตัญญู กล้าหาญ ซื่อสัตย์ เสียสละ และพอเพียง อันเป็นคุณสมบัติที่มีอยู่ในตัวละครในวรรณกรรมสินไชยจึงได้นำมาเผยแพร่ให้กับนักเรียนและเยาวชน โดยจัดให้โรงเรียนในสังกัดจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น วรรณกรรมสินไชย โดยเริ่มดำเนินการในปี พ.ศ. 2549 เป็นต้นมา

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะเป็นกลุ่มสาระที่ช่วยพัฒนาผู้เรียน มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม มีสุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ กิจกรรมทางศิลปะช่วยพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคมตลอดจนการนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ สาระสำคัญในสาระทัศนศิลป์คือต้องการให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจองค์ประกอบศิลป์ ทัศนธาตุ สร้างและนำเสนอผลงานทางทัศนศิลป์จากจินตนาการ โดยใช้อุปกรณ์ที่เหมาะสม รวมทั้งสามารถใช้เทคนิควิธีการของศิลปินในการสร้างงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิเคราะห์ วิพากษ์วิจารณ์คุณค่างานทัศนศิลป์ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างทัศนศิลป์ ประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม เห็นคุณค่างานศิลปะที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและสากล ชื่นชมและประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน มุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้ความเข้าใจ มีทักษะวิธีการทางศิลปะ เกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแสดงออกอย่างอิสระ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

การจัดการศึกษาสำหรับผู้เรียนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาทั้งด้านเนื้อหาและ กิจกรรมเพื่อปลูกฝังและพัฒนาให้นักเรียนเกิดความตระหนักและเห็นคุณค่า การเรียนรู้จากการปฏิบัติโดยมุ่งเน้นให้นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองในเรื่องที่สนใจจนเกิดประสบการณ์

และความเข้าใจที่ลุ่มลึก รูปแบบการเรียนรู้แบบ โครงงาน เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ หรือ การค้นคว้าหาคำตอบในสิ่งที่ผู้เรียนอยากเรียนรู้หรือสงสัยด้วยวิธีการต่างๆ อย่างมีระบบและเป็นขั้นตอน ผู้เรียนสร้างความรู้ด้วยตนเองปฏิบัติในสภาพความเป็นจริง ได้รับประสบการณ์ตรง ได้ทำกิจกรรมที่ตนเองมีความสามารถสนใจใคร่รู้ ได้มีโอกาสพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์จากการทำงานร่วมกับผู้อื่น ได้พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนจากการทำงานกลุ่ม ทำให้ผู้เรียนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน เห็นคุณค่าของตนเองและยอมรับผู้อื่นเป็นการศึกษาตามแนวคิดใหม่ที่เน้นการพัฒนาด้านสังคมและจิตใจ ให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึที่ดีต่อตนเอง เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการทุกด้าน ให้มีความรู้และทักษะทางสังคมควบคู่กันไป ด้วยเหตุผลและหลักการของรูปแบบการเรียนรู้แบบ โครงงาน จึงเป็นรูปแบบที่สามารถพัฒนาผู้เรียนและทำให้การจัดการเรียนรู้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในปัจจุบันครูผู้สอน ได้ให้ความสำคัญต่อกระบวนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมากขึ้น จะเห็นได้จากผลงานวิจัยของ เรืองยศ แวดล้อม (2546) ที่ทำการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่นเขต 4 พบว่า สภาพปัจจุบัน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก การเอาใจใส่นักเรียนรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อนักเรียน อย่างทั่วถึง ด้านการจัดสิ่งแวดล้อม บรรยากาศที่ปลุกเร้า ชูใจและเสริมแรงให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ การจัดกิจกรรมและสถานการณ์ให้นักเรียนแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ และที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง คือการเตรียมการเรียนการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการผสมผสานภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้สากล การใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย เชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิต โดยร่วมมือกับชุมชนเป็นอย่างดี และการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นผลให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น

โรงเรียนเทศบาลวัดกลางเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ เปิดสอนในระดับอนุบาลถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดการเรียนการสอนโดยยึดหลักสูตรแกนกลางเป็นหลักได้ดำเนินการสอนโดยนำวรรณกรรมอีสานสินไซ และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นซึ่งเปรียบได้ว่าเป็นอีกห้องเรียนหนึ่งเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพท้องถิ่น สังคม วัฒนธรรม วรรณกรรมและศิลปะที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสินไซ ตามที่เทศบาลนครขอนแก่น ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาผู้เรียน การพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพจึงควรได้รับความสำคัญควบคู่ไปด้วย จากเหตุผลและแนวทางที่ได้กล่าวมา ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจ ที่จะพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์ เรื่อง วรรณกรรมสินไซ เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ศึกษารูปแบบของจิตรกรรมอีสานสร้างสรรค์ผลงานศิลปะตามความสนใจโดยนำรูปแบบการสอนแบบ โครงงานมาพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติเพื่อเสริมสร้าง

พัฒนาการที่ตีความคู่กันทั้งด้านสังคมและจิตใจ อีกทั้งเป็นการเริ่มต้นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปะในท้องถิ่น คือกิจกรรมฝาผนังอีสานที่มีคุณค่าทั้งในด้านศิลปกรรมและคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการศึกษาการเรียนการสอนศิลปะ ร่วมกันศึกษาและสืบสานผลงานศิลปะที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ไว้ให้ยั่งยืนต่อไปในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ เรื่องวรรณกรรมสั้นไซ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ โครงงาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ให้มีจำนวนนักเรียนร้อยละ 80 ขึ้นไปมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

2.2 เพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานทัศนศิลป์ เรื่องวรรณกรรมสั้นไซ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ โครงงาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง ให้มีจำนวนนักเรียนร้อยละ 80 มีคะแนนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

2.3 เพื่อศึกษาทักษะการทำโครงงานวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ เรื่องวรรณกรรมสั้นไซ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ โครงงาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง

2.4 เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ เรื่องวรรณกรรมสั้นไซ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ โครงงาน ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง

3. ขอบเขตของการวิจัย

3.1 กลุ่มเป้าหมาย นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวนนักเรียน 44 คน ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 ได้มาโดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง

3.2 ตัวแปรที่ศึกษา

3.2.1 ตัวแปรต้น คือ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้ รูปแบบการสอนแบบ โครงงานเรื่องวรรณกรรมสั้นไซ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สาระทัศนศิลป์

3.2.2 ตัวแปรตาม คือ ผลของการใช้แผนการจัดการเรียนรู้รายวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบ โครงงาน ได้แก่ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านพุทธิพิสัย ทักษะการปฏิบัติงานทัศนศิลป์ ทักษะการทำโครงงาน และ ความพึงพอใจของนักเรียน

3.4 ระยะเวลาในการศึกษาวิจัย

ใช้ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2553 จำนวน 12 แผน เวลา 25 ชั่วโมง

3.5 เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัย

รายวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ หน่วยการเรียนรู้ศิลปะท้องถิ่น

- 1) ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับจิตรกรรมฝาผนังอีสาน
 - 1.1) ความหมาย ความสำคัญ ความเป็นมาของจิตรกรรมอีสาน
 - 1.2) รูปแบบ และเรื่องราวในจิตรกรรมอีสาน
- 2) ศิลปะพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับวรรณกรรมสินไซ
 - 2.1) หนังสือนิทาน (หนังสืออีสาน)

4. นิยามศัพท์เฉพาะ

4.1 การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ สาระทัศนศิลป์ หมายถึง การใช้แผนการจัดการเรียนรู้ รายวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ เรื่องวรรณกรรมสินไซ โดยใช้รูปแบบการสอนแบบโครงงาน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง

4.2 วรรณกรรมสินไซ หมายถึง วรรณกรรมอีสานที่ปรากฏเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนัง อีสานในจังหวัดขอนแก่นที่ได้รับการนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ในโรงเรียนในสังกัด เทศบาลนครขอนแก่น

4.3 รูปแบบการสอนแบบโครงงาน หมายถึง การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียน ได้เลือกและสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ได้ลงมือปฏิบัติจริง ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และมีการเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม มีขั้นตอนการสอนดังนี้ (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2537)

- (1) กำหนดโครงการ
- (2) ตั้งวัตถุประสงค์ และประโยชน์ที่จะได้รับจากโครงงาน
- (3) ออกแบบรูปแบบ/แบบที่จะประดิษฐ์หรือจัดทำ
- (4) กำหนดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ
- (5) ดำเนินการตามแผนปฏิบัติการ
- (6) ทดลองใช้/นำเสนอผลงาน

4.4 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หมายถึง คะแนนทางการเรียนด้านพุทธิพิสัย ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนเทศบาลวัดกลาง จากการจัดการกิจกรรมการเรียนรู้รายวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ เรื่องวรรณกรรมสินไซ โดยใช้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

4.5 ทักษะการปฏิบัติงานทัศนศิลป์ หมายถึง ความสามารถในการในการทำงานศิลปะ ได้แก่ การคัดลอกภาพจิตรกรรมฝาผนัง การสร้างตัวหนังสือตามความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้

รูปแบบการสอนแบบโครงการ โดยพิจารณาจากการปฏิบัติงานสร้างสรรค์ผลงานให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การจัดองค์ประกอบศิลป์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความสวยงาม ประณีต และความสมบูรณ์ของผลงาน

4.6 การพัฒนาทักษะการปฏิบัติงานทัศนศิลป์ หมายถึง การพัฒนาความสามารถในการทำงานศิลปะ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การจัดกิจกรรมการเรียนรู้วิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ เรื่องวรรณกรรมสั้นๆ ให้มีจำนวนนักเรียนร้อยละ 80 มีคะแนนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 80

4.7 ทักษะการทำโครงการ หมายถึง ลักษณะการปฏิบัติงาน ความสามารถที่ผู้เรียนพัฒนาขึ้น จากการแสดงออกในการทำโครงการ โดยใช้แบบประเมินทักษะในการจัดทำโครงการ 6 ชั้น ดังนี้ 1) ขั้นตอนปัญหา 2) ขั้นตอนศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง 3) ขั้นตอนวางแผนการทำโครงการ 4) ขั้นตอนปฏิบัติงาน 5) ขั้นตอนเขียนรายงานโครงการ 6) ขั้นตอนแสดงผลงาน ในการวัดทักษะการทำโครงการ

4.8 ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกและความคิดของผู้เรียน ที่ต่อการเรียนวิชาศิลปะ สาระทัศนศิลป์ด้วยรูปแบบการสอนแบบโครงการ โดยใช้แบบสอบถามความพึงพอใจ เป็นแบบวัดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

5.1 ผู้วิจัยได้พัฒนาแผนการสอน ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบโครงการ และนำไปใช้จริง ในการปฏิบัติการสอน

5.2 ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดสร้างสรรค์ในวิชาศิลปะ ด้วยกระบวนการการเรียนรู้แบบโครงการเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้กิจกรรมทัศนศิลป์ในเรื่องต่อไปได้ดียิ่งขึ้น

5.3 เป็นแนวทางสำหรับครูและผู้เกี่ยวข้อง ในการทำวิจัยสาระทัศนศิลป์ ในระดับชั้นอื่นๆ ต่อไป